

عنوان: ارزیابی تاثیرات اجتماعی فرهنگی بازسازی و تجهیز پل عابر پیاده و ایستگاه اتوبوس محله علی آباد

جنوبی منطقه ۱۶ شهرداری تهران

کارفرما: شهرداری منطقه ۱۶ تهران

سال اجرا: ۱۳۹۰

مجری / مدیر علمی: فروزنده جعفرزاده پور

بیان مسئله

مسئله اصلی این تحقیق بررسی دو اقدام توسعه ای است که به دلیل قرابت فیزیکی در یک مطالعه ارزیابی تاثیرات اجتماعی مورد بررسی قرار گرفته اند. این دو اقدام توسعه ای عبارتند از: ساماندهی ایستگاه های اتوبوس واقع در ترمینال اتوبوس جنب ایستگاه مترو علی آباد، و نیز تجهیز پل عابر پیاده خیابان دستواره مقابل ایستگاه مترو علی آباد. گرچه در کلان شهر تهران رویکرد اصلی اولویت تردد سواره ها و اتومبیل است ولی توجه به ایمنی در تردد عابرین و رویکرد عابر محوری که طی سالهای اخیر در برنامه ریزی شهری مورد توجه قرار گرفته است. یکی از ابزارهای این رویکرد ایجاد پلهای عابر پیاده است. این پلهای سابقه ای زیادی در ایران ندارد و شاید بتوان تاریخچه ایجاد آن ها را همزمان با ایجاد بزرگراه ها و شاهراه ها در یک دوره زمانی دانست. لکن به نظر می رسد طی دهه های اخیر کشورها احداث این پل ها به دلایل مختلف افزایش یافته است. پلهای عابر پیاده در یک مفهوم کلی "گذرگاههای عرضی غیر همسطح روگذر" تعریف می شوند که به منظور تسهیل عبور و مرور همراه با افزایش ایمنی تردد و پیشگیری از حوادث ناگوار و نیز کاهش مشکلات ترافیکی معابر می باشد. ولی آیا این پل ها به صورتی ساخته شده اند که گروههای آسیب پذیر (سالمندان، معلولین و کودکان) قادر به استفاده از آنها بوده و یا تمایل به استفاده از آنها داشته باشند.

همچنین توجه به ترمینالهای درون شهری و ساماندهی آنها سالهاست که از دغدغه های شهرداری تهران و همچنین راهنمایی و رانندگی این شهر است. در برخی از مناطق قرار گرفتن ایستگاههای وسایل حمل و نقل عمومی در حاشیه خیابان سبب ترافیکهای سنگینی در محدوده می شود که ضروری است سازمانهای دست اندرکار به این مهم توجه خاص نمایند.

- مهم‌ترین ریسک‌های پروژه از نظر طراحان و مجریان پروژه
- مهم‌ترین ریسک‌های پروژه از نگاه طراحان را می‌توان به ۲ دسته کلی تقسیم بندی نمود:
- عدم اختصاص بودجه در زمان مقرر،
 - مشکلات ناشی از نگهداری از پروژه

یافته های تحقیق

پروژه های مورد بررسی دارای پیامدهای مثبت و منفی است که از نظر ذینفعان برخی از آنها قابل اصلاح بوده و برخی غیر قابل اصلاح است. در ذیل به بررسی پیامدهای مختلف این پروژه ها پرداخته شده است.

بررسی پیامدها از نظر ذینفعان

از منظر ذینفعان پیامدهای اجرای پروژه های مورد بررسی را می‌توان به صورت زیر خلاصه نمود:

جدول پیامدها از دیدگاه ذینفعان

ردیف	ذینفعان	پیامد	بهبتر شده	فرقی نکرده	بدتر شده
۱	مدیران شهری	ایجاد بستر مناسب برای استفاده از حمل و نقل عمومی	*		
۲		ایمنی و سلامت عابرین ^۱	*		
۳		زیبا سازی منظر شهری	*		
۴	اعضای شورایاری	تسهیل تردد عابرین، سالمندان، و کودکان	*		
۵		پارک اتومبیل ها در محل		*	
۶		افزایش آلودگی هوا		*	
۷		افزایش ایمنی عابرین	*		
۸	اهالی و سایر	زیبا سازی منظر شهری	*		
۹	ذینفعان	پارک اتومبیل ها در محل		*	
۱۰	رانندگان	خسارت به دلیل برخورد با سکوهای ایستگاهها		*	
۱۱		از دست دادن درآمد و کاهش آن		*	*
۱۲		مشکلات دور زدن به دلیل احداث نرده های غیر ضروری		*	

۱. بستگی به ناحیه مورد بررسی از بهتر تا بدتر دسته بندی می شود.

در این مطالعه برای شناسایی پیامدهای پروژه با استفاده از مصاحبه‌های انجام شده با مجریان پروژه و سازمانهای ذی‌مدخل در آن پیامدهای بالقوه پروژه به شرح ذیل احصاء و دسته‌بندی شده‌اند:

بررسی یافته‌های تحقیق از نظر طراحان پروژه

با توجه به موارد ذکر شده در بالا مجموعه این پیامدها را می‌توان به شکل زیر تجزیه و تحلیل نمود:

جدول پیامدهای اجرای پروژه

تحلیل	حوزه‌ها	نظرات
لازم است در اجرای پروژه‌های توسعه‌ای به گونه‌ای عمل شود تا مخاطبان سودمندی اجرای پروژه را احساس کنند در شرایطی که وضعیت پیش از اجرا مطلوب تر از شرایط پس از اجرا باشد نگرش منفی در ذینفعان تقویت می‌گردد. در پروژه‌های حاضر خدمات رسانی متناوب پل مشکلاتی را برای ذینفعان ایجاد می‌کند. کاهش افراد غیر محلی موجب کاهش آسیبهای اجتماعی شده است.	پیامد اجتماعی	تغییر در تعاملات محله‌ای
		تسهیل در تردد عابرین
		ادامه مشکلات ترددی عابرین
		استفاده عابرین از فضاهای باز وسط میله‌های جداکننده بلوار
		فقر فرهنگی استفاده از پله برقی
		تسهیل در دسترسی مسافرین به اتوبوس و تاکسی
		افزایش رفاه مسافرین در ایستگاهها
		حضور افراد غیر محلی و معتادین
از اصلی ترین اهداف اجرای این پروژه‌ها ایجاد ایمنی برای استفاده کنندگان بوده که بی تردید به این مهم نائل شده‌اند. گرچه هنوز باید برای مواردی مثل روشنایی ایستگاههای تاکسی اقدام گردد	پیامد ایمنی و بهداشتی	ارتقاء سلامت عابرین، کاهش تصادفات
		کاهش سرقت
		کاهش مزاحمت نوامیس
		تهدید سلامت عابرین
		فقدان روشنایی در ایستگاههای تاکسی
عملکرد مناسب سبب ایجاد نگرش مثبت نسبت به مجریان می‌گردد. با توجه به حساسیت ذینفعان نسبت به پروژهها مناسب است که از آنان به عنوان ناظران طرحها بهره گرفته شود بدین ترتیب نه تنها کار دقیقتر	پیامدهای روانشناختی	احساس حل مشکل تردد
		افزایش رفاه مسافرین
		امید به آینده بهتر
		احساس امنیت

تحلیل	حوزه ها	نظرات
انجام می شود بلکه صرفه جویی در هزینه ها نیز صورت می گیرد		
اجرای این پروژه ها سبب کاهش هزینه های حمل و نقل مسافران و افزایش تعداد فروشندگان خرد و درآمدزایی برای آنان و نیز ایجاد مشکلاتی برای رانندگان محلی شده است. اجرای دقیق و مناسب پروژه باعث افزایش قیمت املاک محل اجرا می شود. آنجا که پیامدهای اقتصادی در زندگی اقشار کم درآمد بسیار حیاتی است ضروری است که در اجرای دقت ویژه در این حوزه مبذول گردد	پیامد اقتصادی	تغییر قیمت املاک در محل اجرا
		کاهش تصادفات و هزینه های مربوطه
		کاهش درآمد رانندگان محلی
		تاثیر در هزینه تردد
		تغییر در تعداد مشتریان مغازه ها
با توجه به امکانات موجود لازم است که مدیران شهری برای احداث پارکینگ با استفاده از زمینهای موجود در ایستگاه مترو و سایر زمینهای مترو، به احداث پارکینگ و حل مشکل مردم اقدام نمایند. همچنین در ساختن سکوها تمهیداتی را برای سهولت دور زدن اتوبوس فراهم نمایند	پیامدهای ترافیکی	روانسازی ترافیک در محل اجرا
		ایجاد مشکل فقدان پارکینگ عمومی
		مشکل دور زدن و حرکت اتوبوسها در ترمینال
		تحمیل خسارت به رانندگان اتوبوس
گرچه ایجاد ترمینال و ساماندهی آن برای برقراری ارتباط بین خطوط حمل و نقل عمومی ضروری بوده ولی لازم است برای حفظ سلامت اهالی محل برای حداقل نمودن تاثیرات منفی تلاش نمود	پیامد زیست محیطی	تخریب محیط زیست
		آلودگی هوا

بررسی یافته های تحقیق در مورد پیامدهای پروژه

گرچه در ابتدای مطالعه بنظر می رسید که اجرای پروژه های تجهیز پل عابر و ساماندهی ترمینال اتوبوس تاثیرات زیادی بر تردد عابرین و ترافیک منطقه دارد ولی با پیشرفت مطالعه پیامدهای دیگری شناسایی شدند.

این پیامدها در ۴ گروه قابل دسته بندی اند :

الف- پیامدهایی که درست در خلاف جهت اهداف پیش بینی شده در پروژه هستند

ب- پیامدهای زیست محیطی

ج- پیامدهای ایمنی

د- پیامدهای ترافیکی

پیامدهای شناسایی شده در پروژه های مورد بررسی و شدت آنها در جدول زیر آمده است:

جدول پیامدهای اجرای پروژه

ردیف	پیامد	ماهیت	شدت	بازگشت پذیری
۱	تهدید سلامت و ایمنی عابرین ^۱	ایمنی	زیاد	امکان اصلاح دارد
۲	تخریب محیط زیست و آلودگی هوا	زیست محیطی	زیاد	امکان اصلاح دارد
۳	ایجاد محیطی ایمن برای مسافران اتوبوسها و تاکسی ها	ایمنی	متوسط	بسیار خوب است
۴	پارک اتومبیل ها	ترافیکی	زیاد	امکان اصلاح دارد

دوره زمانی رخ داد پیامد:

از آنجا که اصولاً پروژه اتای حاضر پس از اجرای طرح های توسعه ای انجام شده قادر به شناسایی پیامدهای حین اجرا نبوده و رخ داد پیامدهای شناسایی شده در پروژه های مورد بررسی با توجه به ماهیت آنها پس از اتمام پروژه ها بوده است.

اولویتهای برآورد پیش بینی پیامدها:

از آنجا که اجرای این پروژه ها اصولاً با هدف ارتقای سلامت و ایمنی در تردد های شهری است لازم است تمهیداتی اتخاذ گردد که پروژه ها به اهداف خود نایل شده و با آموزش نگهبان پل از سرویس دهی مناسب استفاده گردد. همچنین با توجه به آلودگی زیست محیطی ترمینال لازم است نسبت به گازسوز نمودن اتوبوسها و یا خاموش کردن آنها این مشکل را تا حدودی کنترل کرد. بر اساس بررسی ها و اظهارات اعضای شورایاری در حال حاضر می توان با استفاده از قسمتی از فضای ایستگاه مترو و یا قسمتی از زمینهایی که در تملک این شرکت است، اقدام به ایجاد پارکینگ نمود که نتنها مشکل پارک حل می شود بلکه درآمدزایی نیز برای مجموعه به همراه دارد.

^۱ در صورت عدم استفاده از پل یا عدم کارایی آن

سناریوهای مفروض

در این مرحله ۳ سناریو خوشبینانه، واقعگرایانه و بدبینانه در اجرای طرحهای تجهیز پل عابر و ساماندهی ترمینال ارائه می شود:

الف- سناریو خوشبینانه:

در این سناریو فرض بر این است که هیچ مشکلی در عملکرد مجریان و نیز تعامل بین مجریان و ذینفعان وجود نداشته باشد. در نتیجه اجرای پروژه های تجهیز پل عابر و ساماندهی ترمینال اتوبوس، ایمنی عابرین حفظ شده، سیستم همیشه و بدرستی کار کرده مردم از عرض بلوار برای تردد استفاده نمی کنند و تصادف با عابر به وقوع نمی پیوندد. همچنین ترمینال نه تنها نقش فرامحله ای خود را ایفا می کند بلکه هیچ آلودگی زیست محیطی ایجاد نکرده و موجب ایمنی بیشتر در محل می گردد. مردم به استفاده از وسایل حمل و نقل عمومی ترغیب می گردند و پارک اتومبیل های غیر محلی در فضای تعریف شده انجام می شود. در نتیجه اجرای پروژه ها سبب ایجاد نگرش مثبت مردم و اطمینان آنان به شهرداری و عملکرد آن می گردد.

ب- سناریو واقعگرایانه:

سناریو واقع گرایانه به وضعیت حقیقی و موجود بیشتر نزدیک بوده و بنابر این با مفروضات واقعی و برگرفته از مشاهدات و تحقیقات مطرح می گردد. در این حالت بی تردید مشکلاتی بین ذینفعان و مجریان وجود دارد، و پل عابر همیشه کار نکرده و یا برخی از مردم گذر از وسط بلوار را به استفاده از پله برقی ترجیح می دهند در نتیجه تصادف با عابر گاهی تکرار می شود. در صورت بستن فواصل بین میله های وسط بلوار مجددا توسط مردم این میله ها بریده شده و باز از وسط بلوار رد می شوند. ترافیک محل همیشه روان نخواهد بود و به دلیل عبور عابر از عرض خیابان مشکلاتی فراهم می شود. در ترمینال اتوبوس درگیری و سرقت به دلیل جمعیت در ساعات مشخصی روی خواهد داد. و همچنان ترمینال هوای محله را آلوده خواهد کرد و مسافران مترو و ترمینال اتوبوس به دلیل فقدان یا کمبود پارکینگ، اتومبیل خود را در کوچه ها و در مقابل درب پارکینگ آنها رها کرده و مشکلاتی را ایجاد می کنند.

ج- سناریو بدبینانه:

در سناریو بدبینانه تاثیرات مثبت اجرای پروژه در نظر گرفته نشده و فقط با نگرش منفی به تاثیرات اجرای پروژه پیش بینی می شود. در نتیجه بنظر می رسد که اجرای پروژه همچنان معضل تصادفات با عابر و ترافیک محله مشاهده خواهد شد و همچنین با تردد زیاد افراد غیر بومی فضای غیر ایمنی برای اهالی ایجاد گردد.

برنامه مدیریت پیامدها:

بی تردید شهرداری برای تمامی پروژه ها نه نیاز و نه زمان برای همه پرسی دارد. گرچه لازم است برای حفظ و نگهداری پروژه ها ذینفعان در مراحل از آن سهیم باشند. به منظور مدیریت پیامد ها لازم است موارد زیر مورد توجه قرار گیرند:

- ترمیم نرده های هدایت کننده وسط خیابان
- خاموش نگه داشتن اتوبوسها در ترمینال
- عدم استفاده از تابلوهای تبلیغاتی بر روی دیواره عرشه پل به منظور شفاف سازی تردد و کاهش امکان آسیب اجتماعی
- ایجاد فضایی برای پارک اتومبیل ها

تحلیل پیامدها

در حالی که پیامد مثبت حفظ جان انسانها در هنگام تردد از عرض خیابان و افزایش ایمنی در تردد از مهمترین پیامدهای مثبت اجرای این پروژه های توسعه ای است ولی به دلیل برخی از مشکلات پله های برقی همیشه قادر به ارائه خدمات به ذینفعان نبوده و در نتیجه در برخی از روزها علی رغم صرف هزینه های فراوان در اجرای پروژه، قادر به نیل به مهمترین هدف خود نمی باشد. بنابر این لازم است در یک رویکرد جامع نگر روشهای جایگزین برای حل این معضل را نیز مورد بررسی قرار داد. یکی از مهمترین معضلاتی که در نگرش نسبت به اجرایی نمودن پروژه های توسعه ای وجود دارد، بعد مدرن سازی آنهاست. آیا واقعا بجز راهکار اجرا شده مکانیزم کم هزینه تر و با کارکرد بهتر دیگری برای تسهیل تردد عابرین از عرض خیابان وجود نداشت؟ آیا احداث یک سطح شیب دار پیچیده شده (مانند پل عابر مقابل فرهنگسرای بهمن) که با توجه به اجرای قانون هدفمند سازی یارانه ها و تغییر قیمت حاملهای انرژی (در اینجا برق) به جای پله های برقی، راهکاری دائمی تر و کم هزینه تر (در هزینه های جاری و نگهداری) نبود؟ آیا فضای کافی برای چنین سازه ای در محل پروژه وجود داشت؟ آیا می توان در مکانهای نظیر مانند نمونه مذکور عمل نمود و یا اجرای پله برقی ضرورتی بلامنازع است؟ مصاحبه با دست اندرکاران و مدیران پروژه نشان می دهد که ویژگی های کالبدی فضا در محل اجرا مانع از اجرای سطح شیبدار پیچیده شده در پروژه مورد مطالعه می شد ولی این گزینه در مکانهای دیگری از شهر تهران (همانند پل مدیریت) قابل بررسی (و اجرا) است.

نکته دیگری که مصاحبه شوندگان به آن اشاره نمودند ولی بر اساس اخبار از شرایط مشابه می تواند قابل تعمیم به این مطالعه نیز باشد این است که به دلیل عدم استفاده از تابلوهای تبلیغاتی بر روی عرشه پل، فضای موجود بسیار قابل مشاهده بوده در نتیجه احتمال آسیبهای اجتماعی بر روی پل بسیار کاهش می یابد. بنابر

این پیشنهاد می شود در صورت تاکید شهرداری منطقه ۱۶ تهران مبنی بر استفاده اقتصادی از عرشه پل عابر، تابلوهای تبلیغاتی به گونه ای نصب شوند که مانع از دید شدن تردد افراد بر روی عرشه پل نگردند.

بررسی پیامدها از نگاه ذینفعان مختلف به پروژه وضعیتهای مختلفی را به تصویر می کشد. در حالی که مدیران شهری بر این باورند که تقریباً تمامی پیامدهای اجرای این طرحها مثبت بوده (بجز قسمت هزینه های نگهداری)، اعضای شورایی پیامدهای طرح پیشنهادی خود را (پل عابر) مثبت ارزیابی نموده اما پیامدهای ساماندهی ترمینال اتوبوس را برای محله منفی ارزیابی نموده و این در حالی است که اهالی و سایر ذینفعان پیامدهای این پروژه را بیشتر منفی ارزیابی نموده اند تا مثبت!

بی تردید ایجاد بسترهایی برای زندگی بهتر در کلان شهری مانند تهران، گاه مستلزم سازوکارهایی است که برای جامعه محلی دریافت کننده تغییر منافع کمتری نسبت به جوامع فرامحله ای دارد. در ارتباط با ترمینال اتوبوس و تاکسی جنب ایستگاه مترو علی آباد، چنین وضعیتی حاکم است. پیامدهای منفی چون افزایش آلودگی هوا، آسیبهای اجتماعی در اثر وجود ترمینال اتوبوس و تاکسی در این مکان برای اهالی ایجاد شده است ولی شهرداری مجبور به ایجاد چنین سازو کارهایی می باشد اگر چه لازم است با بکار بستن تمهیداتی از میزان و شدت وقوع این پیامدهای منفی کاسته گردد.